

**Mitä olemme oppineet
mielenterveyspalveluiden kehittämisestä
viimeisen 50 vuoden aikana**

Jouko Lönnqvist

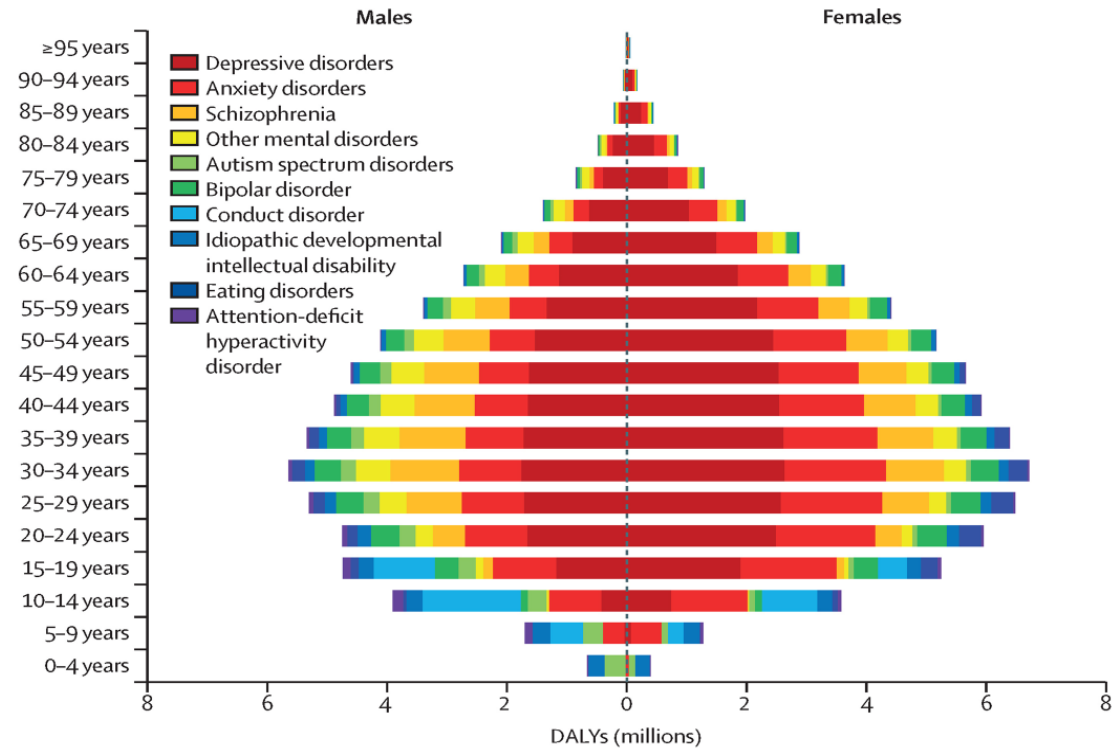
8.2.2024

Psykiatrician emeritusprofessori, HY

Konsultointi Jouko Lönnqvist

Mikä on väestön mielenterveyden haaste ?

Global burden of mental disorders 2019

Väestön mielenterveyden monet haasteet

(1) Ajatustoimintojen häiriintyminen

(2) Pelko, ahdistuneisuus, traumatisoituminen, eristäytyminen

(3) Mielialan säätely, masennus, alakuloisuus, ”opittu avuttomuus”

(4) Mielihyvän säätely, palkitsemiskäyttäytyminen ja päihteiden käyttö

(5) Kognitiivisten toimintojen kehittymättömyys ja/tai vaurioituminen

(6) Tunteiden säätelyn ongelmat, impulsiivisuus, oponointi, väkivalta

Auttajiin kohdistuvat odotukset ja haasteet

- **Ongelmien taustalla vaikuttavien tekijöiden moninaisuus**
- **Osaamisvaateen laaja-alaisuus**
- **Kysynnän kasvun aiheuttama työmäärän hallinta**
- **Taloudellisten voimavarojen niukkuus ja rajallisuus**
- **Työpaineiden hallinta, työhyvinvointi ja jaksaminen**
- **Yhteistyöhön kohdistuvat odotukset ja paineet > sisäiset ristiriidat**
- **Johtamisen haaste**

Tiedostaminen > Ratkaiseminen

- Monitekijäisyyden ja monimutkaisuuden **ymmärtäminen ja hyväksyminen**
- Mielen terveyden dimensionaalisuus > **normaalisuuden korostaminen**
- Mikä on tärkeää > tehtävien ja tavoitteiden **priorisointi**
- Miten toimitaan: **strategisten valintojen tekeminen**
- Massavaikutus: **Väestö**lähtöiset toimenpiteet, **riski**ryhmiin vaikuttaminen
- **Näyttöön perustuva spesifinen vaikuttaminen**
- Suoritteet > **Arvon tuottaminen > Palkitseminen**
- Precision psychiatry; Individualized psychiatry; Staging; **Personal recovery**
- **Mielen terveyden kehityksen tukeminen, häiriöiden hoitaminen aikaisemmin ja kevyemmin, spesifinen ja keskitetty hoito**
- **Dynaamiset ja integroidut yhteistyörakenteet**

Osaamisen haasteellisuus mielenterveystyössä

- Tieto ihmisestä **systemisenä kokonaisuutena**
- Omiin kokemuksiin perustuva **eläytyvä ymmärtäminen**
- **Vuorovaikutustaidot**
- Kyky jäsentää **toimintaympäristöä** ja vaikuttaa siihen
- **Mieleen vaikuttaminen**, psykoterapeuttiset taidot
- **Biologinen** ymmärrys ja hoitokeinot
- **Systeminen kokonaisnäkemys** ja vaikuttaminen
- Eri osaamisalueiden **yhdistäminen**, yhteistyö ja johtaminen

Tutkitusti (efficacy vs. effectiveness) ja kokemuksellisesti vaikuttava hoito

- **Käypä Hoito** –suositukset psykiatriassa (18)
- **Clinical guidelines** (APA 8; NICE 30)
- **Meta-analyysit** (16 000/1500)
- **Yksittäiset hoitojen vaikuttavuustutkimukset** (200 000; 10 000)
- **Uusimmat hyväksytyt hoidot** (FDA, AMA)
- **Tavanomainen hoito**
- **Oma tapa toimia**
- **Oman potilaan kanssa tehty hoitosopimus ja hoitokokemus**

Kuka voi tuottaa mielenterveyspalveluja?

- **Valvira myöntää hakemuksen perusteella oikeuden harjoittaa sosiaali- ja terveydenhuollon ammattia Suomessa.**
- **Psykoterapeutin ammatti on Suomessa nimikesuojattava ammatti.** Nimikesuojattujen ammattihenkilöiden ammateissa voivat toimia muutkin henkilöt, joilla on hoitamaansa tehtävään riittävä koulutus, kokemus ja ammattitaito. Heillä ei kuitenkaan ole oikeutta käyttää nimikesuojattua ammattinimikettä.
- **Valvira myöntää hakemuksen perusteella nimikesuojauksen kyseiseen ammattiin** sekä Suomessa että ulkomailla koulutetuille terveydenhuollon ammattihenkilöille **ja merkitsee myönnetyn ammattioikeuden sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden keskusrekisteriin (Terhikki).**
- **Mikä on palvelutuotannon ja järjestämisen (sekä maksamisen) suhde?**

Kuka vastaa palveluiden järjestämisestä?

- **Kansalainen itse**
- Läheiset
- Työnantajat
- Hyväntekijät
- Yhteisvastuu: **valtio**, kunta, alue, **HVA**

Palvelulupaus: Suomen perustuslaki 11.6.1999/731

- 2 luku, Perusoikeudet: [19 §](#) Oikeus sosiaaliturvaan
- Jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja **huolenpitoon**.
- Lailla taataan jokaiselle **oikeus perustoimeentulon turvaan** työttömyyden, **sairauden**, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen **perusteella**.
- **Julkisen vallan on turvattava**, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, **jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä**. Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata **lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu**.
- Julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen **oikeutta asuntoon** ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä

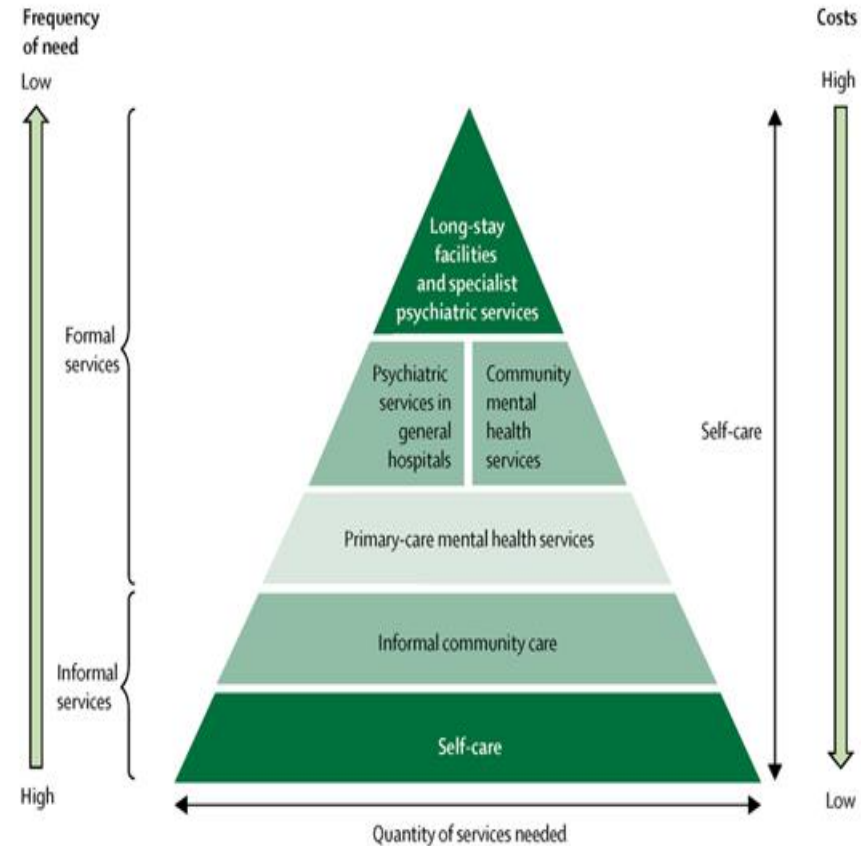
Järjestelmän palvelulupaus ja potilaan osallisuus

- **Alkuarvioinnin helppo saatavuus ja laatu**
- **Tapauskuvaus, yhteinen näkemys tilanteesta**
- **Keskeisen ongelman määrittely, yhteinen näkemys tavoitteista**
- **Hoidon kohdentaminen ja rajaaminen merkityksellisiin asioihin**
- **Sovitut toimenpiteet: mitä, miksi, kuka, miten ja milloin**
- **Hoidon rakenteen ja sisällön jaksotus: alku, keskivaihe, lopettaminen**
- **Ennusteen ennakointi: Todennäköinen kulku, varautuminen poikkeamiin**

Perusoikeudet ja perusvelvollisuudet ?

- **Vajaavaltaisuus:** lapset, kehityshäiriöt, psykoosit
- **Haavoittuvuus:** raskausaika, varhaislapsuus, altistuminen vaaroille
- **Suojan, hoivan ja hoidon tarve:** potilas, kansalainen, koko väestö
- **Resurssien rajallisuus:** kuka jakaa voimavarat ja miten ne jaetaan
- **Priorisointi:** keitä hoidetaan ensisijaisesti ja miten pitkälle
- **Arvovalinnat:** autonomia, kärsimys, toimintakyky, tasa-arvo

Miten mielenterveyspalvelut tulisi järjestää ?

CHALLENGES FOR PSYCHIATRY IN FINLAND – A PERSONAL VIEW (Jouko Lönnqvist, Psychiatria Fennica 2022)

- SOTEn mahdollistama palvelurakennemuutos tarvitsee onnistuakseen **toiminnan muutoksia**
- Järjestelmäinterventio on **“hyppy tuntemattomaan”**
- Tarvitaan toimintojen **integroitua** ja lisääntyvää hoidon **jatkuvuutta**
- Järjestelmä- ja järjestäjäkeskeisyydestä enemmän **toiminta- ja asiakaskeskeisyyteen**
- Yhteistyön uudet muodot (“collaborative care”) väestön yleisiin ja keskeisiin haasteisiin: **ahdistuneisuus-, mieliala- ja päihdehäiriöt**
- Kasvava **osaamisvaade** johtaa erityishäiriöiden tutkimuksen ja tehohoidon osalta palveluiden lisääntyvään **keskittämiseen**
- Näyttöön perustuvat vaikuttavat hoidot ovat parempia kuin yleisesti tiedetään, mutta **eivät ole vielä kuitenkaan riittävän vaikuttavia**
- Aktiivinen toiminta **strategisesti oikeaan aikaan ja vaikuttavalla tavalla**

Mikä on vaikuttavaa mielenterveyden hoitoa tässä ja nyt?

- **Potilaan** omat tavoitteet, preferenssi, sitoutuminen ja voimavarat
- **Asiantuntijan** tehtävä, osaaminen, voimavarat, preferenssit ja autonomia
- **Työyhteisön** voimavarat, osaaminen, jaksaminen ja yhteistyö
- **Hoitojärjestelmän** palvelulupaus sekä kyvykkyys ja voima pitää lupaus